

Bíró Ferenc (1956–1960)

Hogy történt a Kollégium újjáalakítása 1956-ban?

Arról, hogy hogy fogant meg az eszme, lényegében semmit nem tudok. Bár akkor csak elsőéves voltam, de a kérdésre ettől még tudhatnám a választ. Jóval később Baróti Dezsővel igen jó kapcsolatban voltam, de ezt – valahogy – soha nem kérdeztem meg tőle. Bizonyára '56 tavaszán lehetett. Gondolom, a régi Eötvös-kollégisták akarták (Grasselly Gyula, Huhn Péter, Szőkefalvi Nagy Béla, Dombi József, stb.), a rektor (Baróti Dezső) pedig támogatta a dolgot. Baróti Dezső már akkor kiváló és jól ismert irodalomtörténész volt, vélhetően neki köszönhető, hogy az újonnan megalakuló Eötvös Kollégiumba bölcsészeket is felvettek. A háború előtt a szegedi Eötvös Kollégiumban csak TTK-sok voltak.

Baróti be is járt a Kollégiumba és órákat tartott nekünk, nem sokat, nem volt már rá idő. Az ő nemzedéke tudvalevőleg igen jelentős nemzedék volt, ők alkották a Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumát, amelynek – Baróti mellett és többek között – Radnóti Miklós, Ortutay Gyula, Tolnai Gábor, Buday György voltak a tagjai. A '40-es évek végén Rákosiék keresték a népi írók barátságát, így az övékét is, politikailag előnyös helyzetbe kerültek. Az a hír járta, hogy Baróti Lajos mellett ők is közreműködtek abban, hogy Dezső hat vagy hét hónap után kiszabadult a börtönből. A már akkor nagytekintélyű foci-szakember Dezső testvére volt.

A Kollégium újjászervezésének megvalósulásáról sem sokat tudok, de talán már valamivel többet. Elsőévesként albérletben laktam. Másodévesként pedig a Juhász Gyula Kollégiumba költöztem be, ott kezdtem a tanévet. Emlékszem, hogy Rajk László újratemetését még ott hallgattuk (1956. október 6.), arra viszont nem emlékszem, hogy miképpen jutott a tudomásomra a kollégium léte – arra sem, hogy mi jelentkeztünk, vagy hívtak bennünket. Akik bekerültünk, kitűnő tanulók voltunk. Nem emlékszem a felvételi időpontjára sem, talán inkább szeptemberben volt, mint augusztusban, a helyszínre viszont emlékszem: a Dékáni Hivatalban volt, s Halász Előd kérdezett bennünket a maga extravagáns módján: a csapongó „fejkopogtatás” közben én például azzal képesztettem el, hogy tudtam, ki volt Téglás J. Béla. Mondanom sem kell, hogy ez az ismeret teljes mértékben véletlen volt, más nem is lehetett. Elődöt viszont sikerült elbűvölni, több kérdése nem is volt. Valamikor – talán október elején – volt egy kis szűk körű ünnepség a Rektori Hivatalban. Emlékszem, hogy egy nagy asztal körül ültünk. Ott volt a rektor, Gyula bácsi és a Kollégium tagjai. Baróti mondott beszédet.

Milyen volt a kollégiumi elhelyezés, kik voltak a társak?

Az 1956-os Eötvös Kollégium az Irinyi-épület második emeletén, annak Hősök kapuja felőli sarkában volt. Mi, bölcsészek, öten voltunk egy szobában: Kovács Sándor Iván, Kulcsár Péter, Kaposi Marci, Glósz Lajos és én. Volt még egy bölcsész, Széles Klári, ő Fogarasi Magdival, egy jogász lánnyal lakott együtt. Volt

még két jogász: Lőrincz Lajos és Tóth Pál, szintén egy szobában. A matematikusok: Peák István, Durszt Endre, Makai Imre, Leindler László. Az utóbbival készített riportot elolvastam, én voltam az a valaki, aki a francia cikket lefordította neki. Vegyészek is voltak, pl. Hackl Lajos. Volt két fürdőszobánk, két könyvtárszobánk, továbbá egy társalgónk. Pompás hely volt. Később, amikor visszajártam Szegedre, akkor gyakran szálltam meg a Szegeden maradt hajdani szobatársaknál, őszintén szólva a Kollégium eszembe sem jutott: a fiatalabbakat nem ismertem olyan jól. Kulcsár Péterrel, Kovács Sándor Ivánnal és Kaposi Marcival voltam baráti kapcsolatban, Iván és Péter együtt laktak egy társasházban, valahol Dorozsma felé. Vidám élet folyt, időnként eljártunk sörözni, a Bajszár és az Alföldi volt a kedvenc helyünk. Az előbbi egy kerthelyiség volt a mai Takaréktár utcában, az utóbbi a Széchenyi-tér Anna-kút felőli sarkán pincehelyiség.

Milyen volt az igazgató, a légkör?

Grasselly Gyula bácsi nagyon értett az ifjúság nyelvén, háború előtti Eötvös-kollégista volt, nem akart bennünket kioktatni. Felnőttként kezelt bennünket. Nagyon szerettük. Grasselly igazi Kollégiumot szeretett volna kialakítani, járt hozzánk – igen rövid ideig – egy francia lektor például. Merőben másfajta emlékeket őrzök Király Istvánról, aki Pestről járt le tanítani, időnként meghívott bennünket egyetemi szobájába. Zöld lámpafénynél beszélgetett velünk, félelmetes hatással volt ránk, s utólag visszagondolva: igen félelmetes dolgokat is mondott. A forradalom utáni hónapokban egy elvtárs is járt be hozzánk beszélgetni, de ezek szelíd beszélgetések voltak, semmi fenyegető jellege nem volt: nem akartak több ellenséget szerezni, főleg a fiatalság körében nem. A hétköznapi élet szintjén ennek számos apró jele volt, például: megjelentek Rejtő Jenő könyvei, vagy – ma már szinte hihetetlen, hogy akkor elképesztő dolog volt – a Magyar Ifjúság címlapján egy népszerű nyugati színésznő bikinis képét közölték.

Fenyegette megszűnés a Kollégiumot?

Nem nagyon szerettek bennünket. Én 1957 nyarán néhány hetet még az eredeti helyen töltöttem, az akkor alakult Francia Tanszék könyvtárát katalogizáltuk. Egyébként nem volt szokás nyáron bennmaradni a Kollégiumban. 1957 őszén azonban már nem volt meg a régi hely, letelepítettek bennünket a földszintre, egy nagy szobába. Itt már együtt voltunk a nem Eötvös-kollégista évfolyamtársainkkal. Ezt úgy is fel lehetett fogni, hogy – kimondatlanul, de – megszűnt az Eötvös Kollégium. De az a gyanúm, hogy mivel az Eötvös-kollégisták igen jó tanulók voltak, s mivel számon tartottak bennünket a tanszékeken, többen vélhették úgy: kár lenne megszüntetni, ha egyszer jól működik. Szerintem Grasselly Gyula bácsinak harcolnia kellett, hogy ne szűnjön meg a Kollégium, és sikerrel járt. Ez nem lehetett könnyű dolog, Szeged tudvalevőleg erősen baloldali része volt a hazának, szóbeszéd járta igen befolyásos „dinasztiákról”, s ők nem feltétlenül kedvelték az ilyen arisztokratikus intézményeket.

Hova költözött ezután a Kollégium?

Úgy gondolom, még 1957 őszén átkerültünk szembe, a Bolyai épületbe. Itt először, mi bölcsészek megint egy ötfős szobát kaptunk, nem emlékszem, meddig lehetünk ott, talán a tanév végéig. Nem tudom, hogy a TTK-sok és a jogászok ekkor hol voltak. Később a Bolyai épület Tisza felőli végén fekvő két nagy szobába került a Kollégium, az egyikbe a bölcsészek, a másikba a TTK-sok (akkor mintha már nem lettek volna velünk a jogászok). A két társaságnak egy rádiója volt, hetenként felváltva hallgatta a két szoba. Akkoriban az olasz dalok és a francia sanzonok voltak divatban, Elvis Presleynek pl. én az ötvenes években a nevét sem hallottam. 1957-ben végzett Glósz Lajos és Kulcsár Péter, Széles Klára feljött Pestre, mi pedig behívtuk Veress Zolit és Szabó Ferit. Az ő ügyükben a mi szavunk volt a döntő, a későbbi gyerekek már nem tudom, hogyan kerültek be. Később, már a nagyobb szobába ugyanis jöttek a fiatalabbak: Gálffy Sándorra és Takács (Akác) Lászlóra emlékszem, ez utóbbit különösen kedveltük: kedves és szellemes fiú volt, Pestre került újságírónak, fiatalon halt meg. A többieknek az arcára emlékszem, de nevükre már sajnos nem, valamennyien rendes gyerekek voltak. Nem tudom, hogy ők milyen felvételi eredményeképpen lehettek tagjai a Kollégiumnak. Bodó Károly, Csányi Miklós, Nemes Gábor később jöhetett. Rengetegen voltunk, de valahogy nem volt zavaró.

A Bölcsészkaron 1957-ben alakultak meg a nyelvszakok, előbb a francia, az olasz, és a német, utóbb – jóval később – az angol. Mindannyian vettünk fel nyelvszakot, így egy évvel később végeztünk, mint évfolyamtársaink.

Tudott tanár úr a MEFESZ-ről?

Hogyne! '56 nyarán elvittek bennünket katonának egy hónapra, már ott puskaporos volt a hangulat. Ez aztán csak fokozódott augusztus és szeptember hónapokban. Lelkesedtünk, voltak nagygyűlések az Auditorium Maximumban, ott alakult meg a MEFESZ, amelyet természetesen lelkesen megszavaztam én is, de semmilyen szerepet nem játszottam benne. Mindenkinek más sorsa volt. Engem például előszörre nem vettek fel, mert egyéb származású voltam, édesapám eredetileg kiskiparos volt. Megható volt tanáraink segítőkészsége, mint utólag megtudtam: a Bácskai házaspár átbiciklizett Szegedre Szentesről, hogy eljárjon az ügyemben. Egy másik pedig ismerte a szentesi pártbizottság titkárát, elvitt hozzá, ahol kiderült: apám inasa volt a '30-as években. Írt egy ajánlást, ennek hatására vettek fel. Érthetően nem nagyon kedveltem az ilyen rendszert, de azért élt bennem az óvatosság is, elvégre szinte osztályidegennek számítottam.

Október 24-én, szerda reggel újabb gyűlésre érkeztünk, ott mondták, hogy előző nap lövöldöztek Budapesten. Nagyon meglepett ez bennünket, engem legalábbis. Furcsa, felkavaró érzés volt, az én környezetemben senki nem gondolt arra, hogy itt forradalom lesz. Emlékszem Baróti Dezsőre, milyen kétségbeesetten zavart szét bennünket. A Kollégium kiürült, emlékezetem szerint mindenki hamar hazautazott, én is.

Januárban jöttünk vissza az egyetemre. A Hági mellett volt egy borkostoló, a társaság – mi kollégisták és néhányan az évfolyamtársaink közül – ott tárgyal-

tuk meg az eseményeket, erősen poharazgatva. Kovács Sándor Ivánnal elkísértük a többiek a Juhász Gyula Kollégiumba (később szovjet laktanya lett belőle), onnan jöttünk vissza éjfél tájban. Kijárási tilalom volt, nyilván nem lóttak volna le bennünket, de azért eltölthettünk volna egy kényelmetlen éjszakát a karhatalmisták társaságában. Megúsztuk. Pedig nem csendben osontunk: azt ordítottuk, hogy nem érdekel többet bennünket a politika, szakemberek akarunk lenni. Emlékeim szerint ez volt az általános hozzáállás az Eötvös Kollégiumban is, a bölcsészek körében biztosan, nem belefolyini a politikai dolgokba. Gyula bácsi is valami hasonlót sugallt, soha nem beszélt politikáról, se pro, se kontra.

A tanáraink közül többet eltávolítottak az egyetemről. Gíró-Szász Lászlót (aki tudomásom szerint öngyilkos lett), a Bánfalvi házaspárt, Ormos Máriát. Jóval később Kosáry Domokostól hallottam, hogy Ormos Máriát évek múlva is csak takarítónői státussal tudták csak felvenni a Történettudományi Intézetbe.

Hogy alakult tanár úr egyéni életpályája, mennyiben segítette ezt a Kollégium?

Szakmai szempontból mind az öt „őstag” tisztas pályát futott be: egy gimnáziumigazgató és négy egyetemi tanár került ki közülünk, a két később érkező közül pedig Veress Zoli – némi túlzással szólva – nyelvzseni volt (öt-hat nyelvből fordít), Szabó Feri pedig nagyon jelentős szakmai karriert futott be. Úgy gondolom, ő az ország legjobb helytörténésze, abban pedig biztos vagyok, hogy Csongrád és Békés megye történetének és néprajzáinak a legjobb szakembere. A végzéssel egyidőben mi hárman, Iván, Marci és én ledoktoráltunk, én egy évig tudományos gyakornok voltam az Irodalomtörténeti Intézetben, azután visszakerültem Szegedre, Szauder József mellett lettem tanársegéd. Közben Pesten megnősültem, sikerült is állást találni: a Szépirodalmiba kerültem szerkesztőnek. 1969-től azután három éven át ugyancsak Szauder József mellé kerültem, aspiránsként. Szakmailag neki és Klaninczay Tibornak köszönhetem a legtöbbet. Az aspiránsi idő alatt ösztöndíjas fél esztendő tölthettem Párizsban, ahova azután a későbbiek folyamán elég gyakran volt alkalmam visszajárni. 1973-tól 1994-ig voltam az Irodalomtudományi Intézet munkatársa, sokat dolgoztam, elég tisztességes a publikációs listám, de részt vettem a szakmai közéletben is: különböző tisztségeket töltöttem be különböző fórumokon, testületekben, szerkesztőségekben. 1984 óta veszek részt a felsőoktatásban, számos előadást tartottam külföldön is. 1991-ben védtem meg akadémiai doktori értekezésemet. 1994-ben kerültem át teljes állással az ELTE XVIII–XIX. századi Magyar Irodalomtörténeti Tanszékére, nyolc éven át vezettem is ezt.

Most – professor emeritusként – úgy gondolom, hogy nagyon sokat köszönhetek a Kollégiumnak. Elsősorban talán azért, mert a tagság kötelezettséget jelentett, nem lehetett ugyan megfelelni azoknak a terveknek és céloknak, amelyeket akkor tűztünk ki magunk elé, de az sem lehet, hogy ne törekedjünk rá. Saját ifjúságunk ítéli meg a legkeményebben életünket. Ez olyan energiaforrás, amely nem apadhat ki soha.

*Az interjút Varga-Orvos Zoltán készítette 2009-ben Budapesten
Szerkesztette: Saródi Szilvia*